

MOLNENS FÖRBORGADE VERKLIGHET

- om Enzensbergers dikter

1962 gav den då 32-åriga författaren Hans Magnus Enzensberger ut debattboken *Avantgardets dilemma* på sitt hemlands tungomål – tyska. Boken kom svensk översättning 1964.

Vid denna tid var han bosatt i Norge och hade därmed ett starkt inflytande på debatt och kulturliv i Norden. Liksom en gång filosofen Ludwig Wittgenstein, vistades han i de norska bergsmassiven, för att finna en känsla av avskildhet och harmoni.

Avantgardets dilemma var en trendbok, då den kom för 40 år sedan. Från ett gulnat tidningsurklipp ser jag att Artur Lundkvist recenserar boken i huvudstadspresen och prisar Enzensbergers kritiska klarsyn. Han klassificeras som en av Europas klart lysande intellektuella stjärnor.

Enzensbergers favoritord vid denna tid var ”medvetandeindustri”. Därmed avses en framväxande massmedial verksamhet, som radikalt kommer att omforma vårt inre, vårt medvetande, våra tankar.

Samhällets hjärntvätt fordrar dock motkrafter. Hoppet står till de avantgardistiska tankarna om frihet från all kommersiell verksamhet. Poesin kan inte köpas, den lever i protest och som energi för en livskraftig framtid. Poesin skall vara ett ordverktyg i samhällsprocessen. I första hand för att bekämpa otillbörlig maktutövning och avslöja den.

Här tas fram filosofen Platons syn på diktaren, poeten, som opålitlig och tvivelaktig.

Nåväl, det har alltid funnits en frisk vind, som utgått från Enzensbergers penna. Han är orädd, energisk och fantasirik både när han skriver politiska pamfletter som samhälls-engagerad komedi. Som poet är han kanske inte så känd i Sverige, men nu har författaren och kulturskribenten Madeleine Gustafsson översatt ett stort antal dikter till det svenska språket under titeln: *KIOSK* och andra dikter.

I översättningarna ingår hela den tidiga diktsamlingen *Kiosk*, samt dikter ur samlingarna *Lättare än luft* och *Molnens historia*.

Vad som möter läsaren är en till synes enkelt uppbyggd dikt. Den saknar metaforer, bilder, liknelser. Dikten formas till en komposition av ett direkt tilltal, utan någon påträngande omskrivningar; ett nyenkelt berättande i diktens form.

På svenska skulle han kunna jämföras med en Göran Palm under sextiotalets heta politiska och poetiska strider. Dikten som ett fungerande vapen, ett politiskt medel för att nå politiska mål, ett engagemang. Någon ironiskt börjar dikten *De rika*:

*Var kommer de bara ifrån hela tiden,
dessa svällande horder? Efter varje sammanbrott,
kryper de oberört fram
ur ruinerna; vartenda nålsöga
har de slunkit igenom,
tal- och sten- och välsignelserika...*

I dikten *Hösten* 1944 ligger författaren i gräset och betraktar dessa bombeskadrad under andra världskriget. Under den molnfria oktoberhimlen förvandlas händelsen till en fascinerande syn, med svarta övertoner. Katastrofen är nära för det ”murkna vindskontoret”, där ordnar, gudsbevis och cigarrlådor har samlats. Dikten essenssamlas upp i de sista raderna med orden: ”men liken i källaren, dem/ har vi ännu kvar.”

Bokens poetiska resa går från det allmänna till det privata. Under resans gång ges flera exempel på insiktsfulla iakttagelser, poetiska ögonblick och intermezzon, som växer ut till en sorts medvetna sanningar. Dikten, Förebråelser, fokuserar på den många höstlöven:

*Vanvettige, slösare,
var har du gjort med löven?*

*De fjädernerviga, färggranna löven,
inget det andra likt, alltså "vart och ett
oersättligt, löven
som börjar ruttna på vägen och trampas sönder
i regnet?*

Vid sidan av det nära natursceneriet finns det samhällsengagemang, som författaren alltid fört med sig. Det är gärna snabba, svepande analyser av samhället; ofta vinklade med en provokativ udd som känns träffande.

Så även många dikter i "molnens historia". Här finns titlar som t.ex. Motivationsforskning, Barnsoldater, Pax, Atomvikt 12, 011. Samtidigt finns här även en livsåskådningsdikt, där livets teodicé kan belysas, liksom närvarande eller frånvarande änglar och gudar.

Enzensberger har nu nått en ålder av 75, men hans skaparförmåga är konstant. Senast gavs ut på svenska titeln, Inbördes krig, 1993, där konkreta analyser av de politiska omständigheterna på Balkan analyserades.

En av de unga radikala fortsätter att vara en av de äldre radikala, även om nu perspektiven på livet har vidgats och det privata trätt in under poesins fana, som "hemliga moln".

Hans-Evert Renérius

Hans Magnus Enzensberger. KIOSK och andra dikter. Norstedts.